

Axevalla hed

Från smattrande krigsövningar till fjärilsfrid

Flera hundra års låtsaskrig och djurbete har gjort Axevalla hed till ett stort blommande fält där blåvingar, bastardsvärmare och många andra fjärilar fladdrar om sommaren.

Det sista riktigt stora krigsskådespelet stod på Axevalla hed 1865. 10 000 man marscherade i raka led under kungens ledning. Men när krutröken och gevärssalvorna hade lagt sig dukades ett långbord upp och stridsövningen byttes mot kungligt festande på heden.

Axevalla hed användes som militär exercisplats från 1696 till 1916. I början av 1800-talet höggs nästan all skog ner, samtidigt som mossar och forngravar fylldes igen. Allt för att uppnå den imponerande platthet som än idag möter besökaren. Bara några fuktiga sänkor finns kvar.

Under högsommaren kan man lukta sig yr på gulmåra och titta på fjärilar i alla färger (särskilt om man har en häv med sig). Blåklocksbin far mellan blåa klockor som både ger dem mat och sovplats. Insektsälkarna skulle nog egentligen önska sig fler krigsövningar här, så att sandmarkerna hölls öppna och fler bin kunde gräva sina hålor. Numera sköts fältet av betesdjur. Betesrätten ägs gemensamt av traktens lantbrukare enligt ett avtal från 1878 som gäller än idag.

Enbuskarna och den vida himlen ger nästan känslan av öländskt alvar. Ljudet från *väg 49* blir allt tydligare ju längre norrut man går, men man får försöka tänka sig att det är vindens brus.

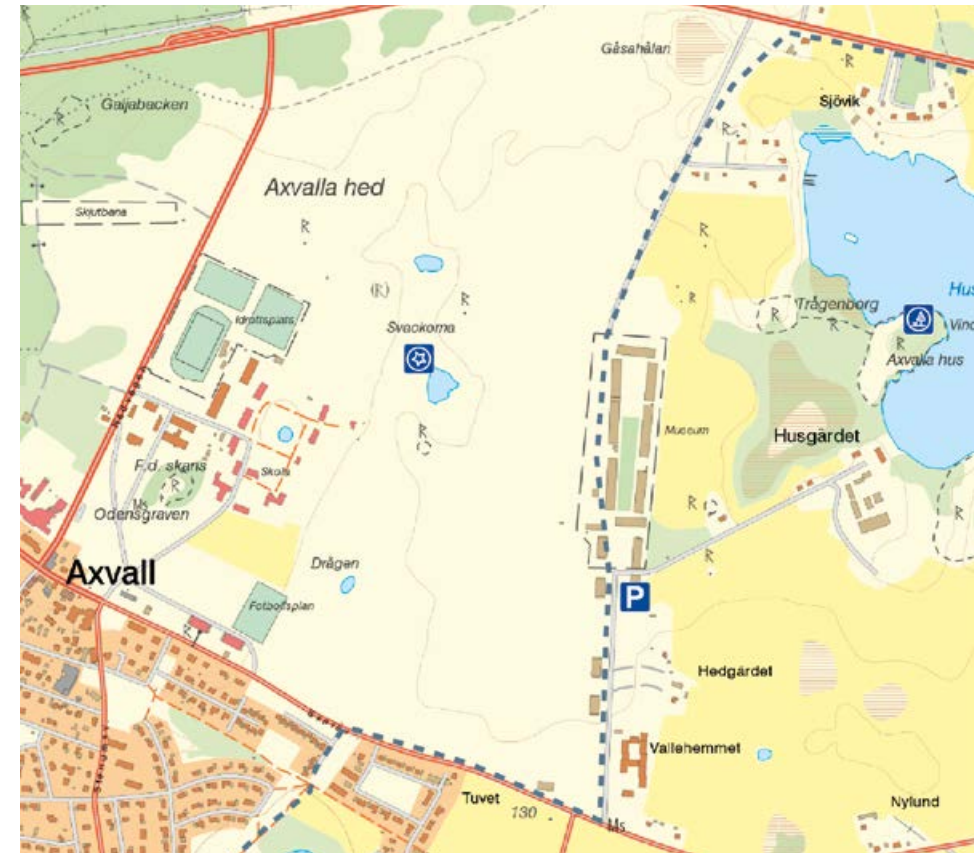
Axevalla hus

När man står vid Axevalla hus idag känns det som ett ganska bortglömt hörn av världen. Man måste anstränga sig lite för att se hur de övervuxna

stenmurarna en gång reste sig som en mäktig riksborg. Men platsen var väl vald, eftersom den skyddades av vatten på nästan alla sidor och låg centralt invid *Erikskatan*, som var den stora färdvägen från södra och västra Sverige mot Stockholm. Här kunde man stoppa danskar och andra fiender från att tränga vidare norrut.

Under medeltiden var de här trakterna mycket centrala i Svea rike, med *Skara stad*, *Varnhems kloster*, *Ökulls kungsgård* och *Höjentorps slott*. På medeltiden genomkorsades *Valle härad* också av betydligt fler vattenvägar, längs åar och sjöar. Ingen vet riktigt när Axevalla hus byggdes, men det var senast under 1200-talet eftersom det nämns i en skrift från 1278 då kung Magnus Ladulås blev tillfångatagen mitt under en fest på Axevalla hus. Den danska riddaren Peter Porse hade intagit Axevalla hus och tog sin gäst till fånga. 1469 slutade Axevalla hus historia. En stor här av förbittrade bönder intog fästningen och brände ner den, som hämnd för hur slottsfogden hade plågat dem i många år.

Miss inte: Gravarna mitt ute på heden. Här finns rester av gånggrifter, stengravar, som är över 4000 år gamla. De visar att Axevalla hed har använts av människor under mycket lång tid. I en av gravarna som grävdes ut 1805 hittades elva fack med skelett, flintknivar och bärnsten. Av den syns idag inte mer än en övertorvad stensättning med en 4 x 5 meter stor grop i mitten.

Arter: baktimjan, kattfot, darrgräs, jungfrulin, sånglärka, ängspärlemorfjäril, sexfläckig bastardsvärmare.

Hitta hit: Från vägen mellan Varnhem och Axvall svänger du in mot folkhögskolan men fortsätter förbi den. Det går att komma ut på heden från många håll, men man kan till exempel parkera vid det gamla pansarmuséet. Därifrån finns också en skyltad stig till Axevalla hus.

Bästa matsäcksplatsen: Vid ruinerna av Axevalla hus. Det går förstås att sätta sig var som helst ute på heden också, men då är man helt oskyddad för sol och vind.

Från 1600-talet och fram till mitten av 1900-talet har Axevalla hed varit ett av landets största militära övningsfält. Att det blev så berodde på borgen Axevalla hus. När det raserades under 1400-talet blev området till kunglig jaktmark.

